

ՆԻՒՄԷՐԾ 1717

1871 սեպտ 28 Կ. Յ. Փանոսեան
Խաթանդոյ

ከጊዮኮጸከፊ

Չանն իտերսին քի, Բուսիա հիւ-
քիւմէ ի ի, քէնտի Ամաննալը գօնու-
լարընքն սուլէ ու սաւաճ արզուսին
պուլունմագտաեբզ աէ, ի ի թիւ, լլէրի
պէնանալթա չօբլուգ ի թիւմաւ ի թմէ-
մէքտէ տիր. չիւնքի Բլուսիա իւն Ա-
վըթմրիա պէ, իննան աղ հա չօգ տօ-
թանէ սուրէթտէ օլան ի թիւթիֆագ
հագգընպա օլան խօջնուտաւ վլուղը
աչբդտան աչբղա կէօրիւլմէքտէ տիր :
Շիւբէնսիղ, էճատատան էճատաւ
գատապ պիրքիլիինէ իտալմ օլան իքի
բադիպլէր պէ, չիւնտու մէմուլն ղայրի
սուրէթտէ ի թիւթիֆագ հուսուլէ կէ-
մէսի, առօղուսու թէճաճճի պի մուծիպ
օլաճագ պիր չէ, տիր :

Թէվարիխէ պագարագ, չիմտիքի վագթէ տէկին, Ավսթրիա, Բուսիանա տօսթ վէ մուղայիրի օլարագ, Բրուսիանա ալբգտան ալբգտ տիւնլէն օլմուշ տուր : Կէշէն աարրտա, Ավսթրիա իլէ Բրուսիա, 16 սէնէշիր գըստա պիր միւտ-տէթ զարֆընտա, իւշ տէֆա օլա-րագ մէյտանը մուհարէպէտէ պիրի-պիրլէրինէ գարըբ չըբմըշտուր տըր, վէ հէր տէֆասընտա, Բուսիա, Ավսթրիա-նըն թարաֆընը թութմուշ տուր : Շէօյ-լէ քի, իքի տէֆա տիբըլմաթմա վէ պիր տէֆա տախի սիւշ հարիֆէթի իլէ : 1805 սէնէսինտէ, Ավսթրիա իլէ Բուսիա Ավըսթըլի մէյտանը մու-հարէպէսինտէ էգիտիքլէրի վագթթ, Բրուսիա էլլէրինի պողլանըպ սէյիրճի օլտու : Շիմտիքի զիւրիթէթ հէնկեա-մանտա, Բուսիա իլէ Բրուսիա, Ավըսթ-իա իլէ էօլլէ տաթմանմըշտուր տըր : Բուսիա հիւքիւմէթի, 1848 սէնէսին-տէ, Մամարըլարըն խոտանը աթէշիի օհտուրլմէք իչին Ավսթրիոտա մուա-լէնէթ իլլէտի, Բրուսիա տախի, 1866 սէնէսինտէ, Ալմանա հիւքիւմէթի մա-գաթնտա մէվմուտ օլան վարըզընը տարապ խտէրէք Ավսթրիաք Ալման-տա տան գօլտու : Հալ պու քի, պու ինքի կիւն, մէգըրի իքի էսքի տիւշ-լէշէրին, գարնտաշմա պիրիպիրլէրինէ իլգաթմագ տա օլտու գըլարընը միւ-հաճտէ իլլէմէ քտէյիլ, Բուսիա, պուշտը ու գադտան սէյր խտէրէք, մէգըրի տօսթլուգ, Քիէվ, Մօսքուտ իլէն Բիգըրապուրիա գարըն իծըր-լունաճադ պիր հիւճուճա մուգաու-տէմէ տըր տիւմէքաէ տըր քէնտու քէն-տուկէ :

Էկէբը պատ հիւնքի հիւն մէջըլլար
Ձէճրիպէյի մէկըլլը իճրայէ վաղիյ-
նէմէյէ գաղըլլանադ օլուր խէ, Ալ-
մանես հիւքումէթի, քէնտի իզրա-
ըննա, ֆիւթուհաթ խէմէյէճէքտի
Բուսիանըն աաքէրէնէ հալինի պիւ-
տիքէն սէնէլըլ իմանալ նէզարէն, Ալ-
մանեսա իլէ Ալիթիւրիանըն 1886 865 նէ-
ֆէր աաքէրէրի պուլունուպ, Բուսիա
հիւքումէթի պուսյալու գարալը աննադ
1173-87 նէֆէր աաաքիւր չըգարապիւ-
րի, Տիմէք տիւքի իլը էվիլէ, մէզ-
ըլլար հիւքումէթիլլէրի աաքէրէրի աա-
նըսընի պաղապը, քէնտիտիլին աաքէ-
րի 700.000 նէֆէրտէն էքսի տիւր, հէր-
սի ղուտէյիլ, մէջըլլար 1173-87 նէ-
ֆէր աաքէրտէն, 163753 նէֆէրինի,
Դաֆգասես, 22.294 նէֆէրի թիւրքիւ
թան, 6288 նէֆէրի Օրնէպուրդ նահիւ-
եհսի, 11.044 նէֆէրի, զարպի Սիպիւ-
ան մէ 82.217 նէֆէրի թաթիլ, իհիթի-
նաթի օրտուտալ տիւր քէնտիլ իթմէլի-
յիլը, տիմէք իլըն քէնտիլանըն էւ-
րոպայ գըլթաընը մուհաֆալան իթմէք
իլին հէրիտէ գալըր 873467 աաաքէրի,
էսթէտէ մէջըլլար իլքի միլիթէֆէրէ

ԲՈՒՍԻԱՄԱՆ պիր միլեօնտան զիեատէ
ստաքիր չրգարապիրմէքստէ տիրլէր :

Մէրքեզի Էւրպայ տեղէնթէրի ին տէրաբայ գաթիմուխապէնթի խորի-տիքտէ, Իուսիա իշթէ պու հայտէ պուլունաճագ տըր, Ֆիգուիթ, Արմահ-եա իլէ Ալթիթիանըն աիկէր պիւր սի-լաշարը տոհա վար սըր քի լազըմ կէտիկկիտէ դուլլանմազըզ իթմզ-լէր, եանի տիմէք իսթէրիք քի լէհ միլլիթիինի քէնտի հիտսնէլէրի թաշ-թէնա ալտրաք վէ սիլահ գուվէթի իլէ մուավէնէթ իտէրէք իսեանա գալ-տըրապիլորէր :

«Գեֆէկէիք վագթիւնտէ, տէր Բուսիանքն միւթէպէր է՛նի զբրիթիքէլընտէն պիրիսի, Ավաթրիա հիւքիւմէթի, Լէհիսթանը շէյյէ տէյէլիմ, րալէնտ իրւլասասը (պիր նէվի էնգա) կիպի թուլմուպ, իսսան ամէշէնի րարալմագ իչին էլ վէրիր քի իւզէրինէ պիր ալ գայնար սու տէօքսին: Բուսիանքն պու սուրէթլէ վէ 1863 սէնէսի խուսուլարքնա պէնզէլ խուսուլարտա պոզկուսն վիրմէսինին իթիծէսի, պիզիծէ, մէնպուրի Տընիէթրուէն էօթիծէն կէրի չէքիլմէսի վէ 1772 սէնէսի հուսուսու տաթիլինտէ օլտուզու հալտէ Լէհիսթան զբրալլըքնըն եէնիտէն իպգասր վէ պիր արիտիւքանքն Լէհիսթան գրրալը նասպ իտիլմէսի օլաճագ տըր. պուշլար, իւէթրուտէ վուգուի իշթիմուլաէն օլան շէյյէ վագալար տըլլար քի անլէրէ նաթիֆիճէ նագար օլունմումալը տըր. Բուսիա հիւքիւմէթի, քէնտի գոնուարընքն պիլլէշլիշ գուվլէյի առքէրէսիսէն նէգարէն, 1854 սէնէսիտէ օլտուսուզու կիպի, տէյլլ, մէյլտանը մուհարէպուտէն լյայէթ ուզալգուտ օլան, չօգ առքէրէրի պուլունմասն վէ պէօլլիւք կիւճիւք վէ մէսարիֆլէ մէքիւլաթ թէտարիք իտէն իքի տէվլէթ թարաֆնտան, իլլա, քէնտի սիւօրլաւ իւզէրինտէ օրտու գուրմուշ օլան վէ պիր չօգ միւհիւմմաթլարը պուլուն անլէ 2 միլեօնա ետգընասաքիրէ մալիւք պուլունան վէ Գալատէնիդոէն Պալթիզ տէնիդինէ գատարա ետնէսան պիր չօգ տէմլը եօլլորտան իսթիֆատէ իտէն տիւշլէլէլը թարաֆնտան պու կիւնքի կիւն թէհտաթ թաճթընտա պուլունմալտա տըր. Պալթիզ քէնլարընքն Ալմանեա էհալիլէրինի, Պէլլին հիւքիւմէթիինի թտնըան պիր պէօլլիւշ ճէմ իթմէք, եէնի վէ ալէա պիր թարզուտ օլտուլու հալտէ, Լէհ զբրալլըքնըն եէնիտէն իպգա իթմէք, վէ պու սուրէթլէ, Բուսիանքն գարպի սէնօրլարը թէթրաֆնտա, Ալմանեա վէ Ավաթրիանքն ճէսիմ գուվլէյի առքէրիչսի թարաֆնտան մուհաֆաղա օլունմուշ գաւի պիր հիւսար տիլլարը չէվիլմէք, Բուսիանքն մմմէքէթ զապու իթմէք, լիւշ գալըշլմարըն մէն իլլէմէք իչին, Սաքուտա վէ Սէն Բէթթըրպուրկա գալըշլէ հիւճուտ իթմէքիլքտէն էյի պիր եօլ տըր:

իչ պուրբան եկեղի տէյլտոր, չէօյէ-
քի, սիրինճի Նաբօյէն, 1812 սէնէ-
սինտէ, Նիէմէնտէն կէշտիկինտէ, մէզ-
քիւր բըլանը տաշխանմաշ տիւր, վէ-
էկէր մէզքիւր բըլանը, մէվգըյի իճ-
րանէ վազ իյլէնէ իտի, Բուսիաեա,
Մօսքուտը խապապ իիմէքլիքաէն
զիկատէ տէշէկէլու պիւր վուրիւն
վուրմուշ օլաճապ իտի. պիրինճի Նա-
բօյէն, Բըբուսիա վէ Ավիիշիա
Տիւքլիմէկէրի իվէ դամի մուրաօյէ-
րալ իտի իտիկան իվէն, մէզքիւր բըլան-
տան վազ կէպի, օյ արա մէզքիւր

Հիւ.քիւմէթէր , քէնտի միւթթէֆիքի
իտիէր վէ պու կիւնքի կիւն , վազա-
լարըն աճալիպ տուրէթտէ եարտըմ իթ-
մէսի իլէ , մէզքիւր նիէնթտէն վազ կէ-
չիւմէսինէ սէպէպ օլան ալին Հիւ.քիւ-
մէթէր , պու կիւնքի կիւն , մէզքիւր
նիէնթին իճրասընք քէնտիէր հազըր-
լամաֆ հալինտէ պուլտումաֆտա տըր-
լար :

Իշ պու թէրթիպայթէ Բուսիանըն տուշար օլտուղու հալի, թէհլիքէլի օլապլիլիր իտի, էկէր մէյտանտա, Ալվըթթիա իլէ Ալմանեանըն, ասքէր ճիհէթիլլէ Բուսիաթան իւսթիւն պուլունմալարը կիպի էոստէն էհէմիլիէթտէնթիւան իքի խուսուս պուլունմաղաս իտրմէգքիւր իքի խուսուսլարտան պիլի չու տուր քի, Ավսթրիա հիւքիւմէթիլ ճէշուրլմտա պուլունըն խիթաւ պոգլմանընճա, զանն իլլէտիկիմաթ թէրթիպալալարա իրիլէմէզ, չիւնքի, խասիմանէ պիր մուհարէպէտէ պիր ալայ պիլէ էմիլիէթլէ գուլլանամազ վէ պիր տէքի Բուսիա հիւքիւմէթիլ, քէնտի օլտուստունու, Բիւսիանըն ուսուլի իւզըք էէնիտուն թանղիմ իտէրէք, Գօնթէհօհէնլարըն Սիղլէթիւն կիւհլիքէրիւն խիթամընտան չօգ վազըթ էվվէլ, քէնտի ասաքիրիւն մըգտարընը իքի դաթ արթըրապիլիր, Գէնտիսիլի մուհաֆազա վէ տիւշմէն իւզէրինէ հիւճուս իլլէմէք իլին իտէ, ֆէնիի հարպճա էհէհմիլիէթլէքի պուլունտն տէմիր ճալ խաթթլարը սայքի թէհմլլ օլմուշտուր, Մալիլէտի տալի, Ալմանեանըն, փրանտանա ալտըզը թազլինաթ տգճէլէքի սոսէսինաէ տօլու օլան իազիւնսի կիպի տօլու տէյիլիսէ տէ, Գըրըմ մուհարէպէսինտէն պէրու միսլի կէօլլլլէտիք ուրէթտէ էյի պիր հալտէ պուլունմազտա ալըր - վէ հէր շէյի թահթը թէֆթիլէ ալտըմըզ հալտէ, քէնտիսի մուհաֆազա իթմէք իլին մալիք օլտուղու գուվվէթիլ, պիլլէշմիլ օլան պիւթիւն լիօլպանըն հիւճիւմանտան մաստա, սայիլ տէվլէթլէքի հիւճուստան դարլը դօհապիլիր պիր հալտէ օլուպ, քէն ի էմիլիէթլիլին մէյտանտա օլան գօրօքիւստէֆ իտէպիլիր :

Պարագլխ, Ալեանեա իլէ Ալսլթրիա
պէյնէնտն հուսուլէ կէլթիլիլէն պիլր
իթիթիփազտան Բուսիա իլին վուզուի
վիւճէրրէտ պիլր թէ՛հիլթէ հուսուլէ կէլ-
մէզ իոէ տէ, չու. ճէնիփաթլթը վար տըր
քի Բուսիանը Անթէքէթ իոէ՛հիլթ պիլր
հալէ վազ վէ Լիփրպայնըն տոնէ ու սա-
լաճընը թէ՛էմին իտէր վէ պա խուսուս,
Թիւրքիսիա, Խարիճիլէնին գուռու-
տալթընտո պուլունան ճիւսփի՛էյի
աճտնալէլէրտէն գալիլ վէ հէնի պիլր
թէ՛էմինալթ թիլրէճէք տիր (1. Հէրըրո)

(1. Հետքը)

SUBJECT

Տիւնքի կիւն չբղարբումն Լէւոնիմ
Հէղըղտաա օգունտուղունա նէգարէն ,
Հիւ քումէթի սէնկիւէ մէմալիքին աշկա
լը մալիէսինին իսլահը մատտէսի իլէ
մէշղուլ օլտուղունաան , լիւքէա մճճ-
լիսինաէ , աթիտէքի իւշ ուսուլ իս զէ-
քինէ թէգէքքիս օլունմագաա օլտու-
ղու թէշալթուրէն սէօլլէնմէքտէ տիր,
եանի , պիրինճիսի , Լահամը Ռամուսի-
եհէնին Ֆայիլլէքի թէէտիլէսինին կէքի
պլըրթալմաա , իքինճի , բայմէ չըդ-
ըրմաա , իս իսնճի , լընաղաա պիր չօդ
գօնօլիտ չըգալլալմաա :

Պաշէատէքի իւշ ուսուսան հէր
գանդիսի վէ ալէ իւսուսան պիւրին ճիսի վէ
իւրին ճիսի գապուլ օլունաա, հիւրիւ մէ-
թին դարէտի թօտունա, դալէ թ պիւրիւք

պիր փոքրոն ստերլաճաղընտան , փ
Սահմուտ բաշա լէ Սաարգ բաշա հա
զարաթը կիպի իլէյուսինի կէօրիւր լիւ
զէրա թարափընտան հիւքիւմէթ թի դ
րէտօրիստանու էօրիւրէն լէ էհայինի
իտարապը տիմէք օլուն պո թարգ թէտ
պիրլէրին իթթիկազ օլունապիլէնէկի
նէ պիզէն պիլ ինունսմատրքըրքոտան
մէզըլիւր թէվաթիւր , գոնսօ իտհիլէ
թարափընտան իհսո օլունուշ սըրֆ
պիր արաճիփ տիր տէրիզ :

Քեզա թէվաթուրէն սէօյլէնտիկինէ
նէզարէն, Մայրէն նազ, բը Սաաբզ փա-
շա հազրէթէլէրի, 20-30 միլեմն իրա-
լըզ պիր իսմիթըլազ իշլին մուխապէրա-
թա կիրիշմէր, իւզրէ Էազընտա Ղոնտ-
րա ճանիպինէ կի ունէ, բը վէ մէլճուտ
օլան 40 միլեմնլըզ Էսհամը Ումումիէն
իւզլրինէ իլապէ օլունմազ իւզրէ, բիա-
յտառա Էնիտէն Էսհամը Ումումի չըզա-
րըլունտը վէ կէրէր, Էսսիի Էսհամը Ու-
մումիէն վէ կէրէ, բէնի չըզարըլապէ-
Էսհամը Ումումիէնիսին կի զտէ 3 ֆայի-
զի օլունազ վէ բէսէ մալիտին սէնէ-
տէ Էրիզտէ պիր թէէտլիէ օլունմազ-
իմիշ(1) :

Պալատեփի ուս. հավատարմ տախի պիղծե. ինանըլը պիր շէյ տէյիլ տիրոյ չիւնքի եէլը հիւքիմիսի տէնյէյ, բիպայանա եէնի պիր գօնաօլիսե եւ-բի արաւազլ ըղա գարար վիրմիլ իսէ, էա-քի թէնահիւտաթէնը աւեագ ալիմընա լալմագուըլը տախի, իաթէտիյի չարթ-լար իլէ, եէնի պիր գօնաօլիսէ չըգա-րապիլիլ :

Այլէ խոստաւ, էկէր էօքի թէա-
հիւս Խաթարը պօշուպ պիր ուսու իւզ
րէ եհնի պիր էօհամ չըդարըլուճադ ի-
նէ, տէյիլ հալընրդ էօքի գնսօլիտին,
իլւս քեաֆֆէ,ի խարիճի իսթիդրազ-
լարըն ուսլին, պիր գալըպա տէօքիւ-
մէսի լարըն էկիր:

Լիէր պու յըմամզ իսէ, էսքի գոն-
սոլտ հադգընտա օլան թէահր տաթըն
պօղա ըմտա իլէ, պունտան պէօյլէ պու
թարզ թէտհրտաթըլարա իթիպար ի-
տիլմէ յէճէկհրտէ գարադ զըհաճաճ էյ-
լէ պիր թէտպիր տախի էլէտայընամադ

ԱԶԳԱՅԻՆ

ԴՍ.ՍՏԻՍ.ՐԱ.ԿՈՒԹԻԻՆ

Մարտի զգևը՝ ի բարոյական տնօրէժ վա-
րուց ու բարաբարաւորութեան յանդերձ մի-
տէ մի՞նջոցն ու կարեւոր մեկն թո՞ղն է : Գա-
նուուս միջ կը տեսնուի անին յայտնի ոյր մեր
փառաբանի՝ աղղն ալ փոքր ինչ չարութում մը
կը ցուցնէ՝ սոյն նախնական պարտիքին եւ
կը համարուի թէ մարդութեան չափերն աւ-
պահեցի՞լք քաղ սկիզբը մ'ըլլալէ դատ՝ նաեւ
մարդն ուզիլը կորցիկը : Է ապնաւացնելու
միակ (սպը ու բէշն ու քերականն) է : Ար-
հետոր մեծ է զոր առ հաւաստոր մասնաւոր
զգևը ի բուրժ եւ ամբօրի տարիքը կը կրթի՝,
չափաւհատոր (պատմութիւն, երկրաւստարդ) բն-
կերականութեան տալն պատմաւոր, յար-
զելի եւ բնդունելի կը ներկայէ, ասիէ բն-
տանական երթանութիւն եւ խողզադութիւն
կ'ստատարի : Ըստ որում ամեն կերպ աւ-
տարիկից (որոքը բանականութենէ զտեղ-
շէն) Գաստիարականութիւնը մեծ եւ հիմնա-
կան առաջին ուսումնէք մը կրտայ համար-
ուիլ : ինչպէս որ կը քանադան թէ իդական
եւ թէ ապական սեռի վերայ ունեցած յու-
շիկ եւ զգոյշ որէնքերը իրր հայելի մեզ
կը ցուցնէ՝ ու կը համոզէ : Կրաւ է որ ինչ-
պէս ալ ուսումնաւորենք՝ նոյնպէս Գաստիար-
ականութիւնն ալ մտնիլն մատուց հասակին
սխեթել է ստրկացնել, ափիւս լնա՝ ու-
րուն միտքը այն ասան նուրը, սուր եւ մու-
քոր կըլլայ՝ գերծ մնալով տեսական խնդ-
րիքներէ՝ արտց կըսայ միաժամ ու գործեմ
որ հասակը չը ներքէ : Գաստիարական ոյր
չափ վարծ ու քաղ ըլլի ուսումնին դատա-
տուութիւններ, այնչափ ալ պակաս չըլլիլ ի-
րեն դժուարութիւնք՝ որք անհնարին է՝ ոյր
մասնական մի վայր իր զգայալ մեկերը չը ներէ

1 Շխմաթի պոնովիանի տախի սենյակ
հիւպոթ պիր բէսէրմալիանի թէէտլի օր-
նաճաղ իտի ֆապաթ շխմաթի պատար եա-
լընդ պիր սենէլը բէսէմալի թէէտլի օ-
րնաճաղ տար :

գործէ . բայց ինչպէս որ լսինք , երբ դաս-
տարարը համարեալ տալիս տեղեակ
լինի այն վերաբերեալ բարձր ուսումին եւ
անոր գործածութեանը եղանակին , կրնանք
ըսել թէ՛ մանուկը կրթելու համար , իր
միտքը դրած ուղիղ նպատակէն չ'ընդլր
եւ կը դորձադիմ կարի քաղց ու չ'ընդլր
իր իրեն դժուարութիւնը՝ զոր մանկան
հասակին իրեն անտի սովորոյթն է քանի
որ անբան , սղայ է դեռ եւ այնչափ չըզ-
գար վարժարանի մը վրայ դադարաւոր տա-
ծել . որչափ տան մէջ նորորիմակ նեղու-
թեանց եւ խաղալիքներու չարածճի գաղա-
փար հասցունել : Այսու եւս պարտ տնձին
կը սեպեմ . պէտք չէ՝ չիտիւն գեղեցիկ սե-
ռին դաստիարակումը արական սեռի հետ
որոյ հետեւանք զէջ կը լինի , զի ուրիշ է
արականի քննութեամբ եւ սահմանը , նաեւ
ուրիշ է իրականինը . չենք բաղձար՝ առա-
ւել չենք կամիր մենք ալ շատերու պէս այս
իրարու ներհակ եւ փոխակ դադարաւորե-
րը մէկըմէկու հետ չիտիւն : որ անկարելի
է , այլ պարզ լոյսը կը զննէ թէ՛ , դաստիա-
րակութեան սահմանը կանոնաւոր կէտեր
ունի՝ որոնց գործածութիւնը իրականի վը-
րայ աւելի մեղմ եւ յուշիկ պէտք է ըլլալ
քան թէ՛ արականի մասին : Ասով ըսել չենք
ուզեր թէ՛ կրնան կամ թէ՛ օրինորդներն ըն-
կերականութեան զուրկ ըլլան , քան ինչի
աւելի բարի տարազ մը կը բացուի մեր
առջեւ կանանց ընկերակցութեան չընթա-
նին մէջ մտնելն՝ զոր հասուն , հասուն եւ
ուշիմ մայրերու տէր կը լինեն , մանաւանդ
մեր ազգին մէջ , որուն անցեալ տխուր
նամակ եւ մեղք դիմելը , խոյ ու խոյ կու-
ցութիւնը ապէս զիտենք : Նմանապէս դաս-
տարակութիւնը քաղաքացիներին շատերն զի-
տենք , որոնք այս մարդկային բարոյական
մարտութեան ու վարուց կրթիչ հրահանգն
անձնական վեճերու եւ կիրքերու երթալա-
յալով աղաւաղելի ըլլին , ո՛ր ուրիշ առա-
ջով կրնան իր սահմանն , կանոններն
ու օրէնքներն : Ասկայն խիստի ու ուշիմ
դաստիարակներէ բաղկացեալ վարժարանի
մէջ կը տրուի այդ ծանր եւ մեծ դասը (ինչ-
պէս Ազգական հոգաւոր վարժարանը) եւ
ոչ թէ չ'ուսն ընկերային կենտր մէջ՝ զոր դեռ
մեր մէջ չ'ուսնած ու ընտելացած չէ՝ : Շատ
անգամ ընտանեկան անբարոյ եւ պղծելի կա-
ցութիւնը կը մտորէ ազգին ու տղան՝ մա-
նուկ հասակին մէջ , նորա առջեւ՝ միշտ ան-
հաճոյ եւ վտանգաւոր ցոյցեր ընելով՝ որ
մեր ազգին մէջ խիստ առաւել տրամա-
ցած է . նաեւ կան մայրեր , որոնք իրենց
զաւակները թէ՛ եւ վարժարան կը դրկին ,
բայց ցաւ ի սիրտ կըսեմ թէ՛ դարձեալ
տան մէջ այնպիսի գէշ եւ դատն կերպով
կը վարուին նոյա հետ՝ որ արդարաւոր
մարդ մը տեսած ատեն պիտի ըսէ՝ մտքն
թէ՛ «երբ այն տղան մեծնայ շատ գունդ պի-
տի ըլլայ» : Երբ այն ազգիկը մեծնայ ըստ
աներես ու լսելի պիտի լինի : Եւ այս
դժբաղդ , խեղճ ու քառահարկ կայութիւն-
նը ծնողաց դեռ տածած իրենց սիրելի
պաշտօնը՝ ուսմանական հիմունքն օրէնքն ու
գարեւի սովորոյթն է : Եւ ահա՛ այս տա-
րորինակ եւ ապագային հետեւանք գէշ եւ
զղոյ արտը սրբելու՝ ջնջելու համար ապիւ-
եւ բարի անձինք՝ վարժարանները գրեթե-
թիկ կը հիմնեն , ազգի համոզուած լինե-
լով այն աշակերտը՝ որ ընտանեկան բիրտ
ու դաշտի տեսիլներէն ու խօսքերէն հեռա-
կայ կը գտնուի , անյարի աւելի քաջ ու
սրբեմնաց՝ բարոյականի տէր պիտի լինի՝
հեռու ըլլալով այն նախապաշարեալ ծնու-
ղային՝ որ ամեն զիշեր պիտի սրտնջան
(խօսքս ընդհանուր առմամբ չէ) իրենց դա-
ւակին վերայ՝ ոչինչ առիթներ մէջ բերե-
լով : Նպատակաւ կրնայ ըլլալ դաստիարա-
կութիւնը երբ գանձիկ չարաւոր եւ յուշիկ
գործածող դաստիարակներ լինին , վարժա-
րան մը կրնայ շատ եւ շատ չարահաս , հա-
մաստ ու պտիկեւտ օրինորդներ եւ երիտա-
սարդներ հասցնելու ազգին . օրինորդներ՝ ու-
րոնք մայրութեան մէջ առաւել պիտի նը-
կարան աշխատել իրենց գաւակները՝ ըզ-
դոյշ կարի տնրիմ սնուլ ու կրթել թէ՛ տան
եւ թէ՛ վարժարանի մէջ , ջեմ մտնար հա-
յում չնորհալիւր եւ ի սրտէն ունեցած խըն-
դումն յայտնել նորի բացուած փառսեան
վարժարանի , որու հիմնադիրը Մ. Կ. Գա-
նտեան ըլլալով՝ ինչպէս ինձ թերեւ շա-
տերու ալ ծանօթ են այս . . . ու անխու՛
ջանքն՝ զոր հոս անկերեւ խօսիլ ինձ մեծ
պարտը կը սեպեմ : Նաեւ կը դրուտեմ
այն ուշիմ անձը Պ. Պ. Գերձակեան Հայրե-

նակցիս զոր իր սրտէն կը յանձնի անկեր-
փառսեան տաճարին՝ փառա՛ ըլլալով որ
ժամանակը իր բարի արգիւնքներն ցոյց
պիտի տայ :

Այսօր երկուսն ալ համարելով ուս-
մանքին բնիկ ոգւոյն վերայ խօսելու ,
զալ անգամայն պիտի գամ նորա սահմա-
նից վրայ փոքր ինչ խօսելու՝ զոր հրապա-
րակելու շատ պէտքը կ'զգամ ու կը գիտեմ
Մնամ եւնի . . .

1871 սեպտ. 28 Թ. Յ. Բ-ԲԵՐԼԻՆ :
Կ. Պոլիս :

. . . ԷՖԷՆՈՒ . . .

Հետեւեալ ատենախօսութիւնը որ
Ա. Գ. Բարեկամ ընկերութեան հրա-
ւերով խօսած էինք ասկէ մէկ երկու
շաբաթ առաջ՝ նոյն ընկերութեան լը-
սարանին մէջ . այսօր կը պարտաւորիմք
հրատարակել , որ նոյն Գիշեր Մեծ . Նի-
կողոս ԷՖԷՆՈՒ ճարտարապետ , հրա-
պարակաւ խնդրեց մեզմէ՝ թէ կարելի
եղածին չափ մեր խօսածներն ի գիր
առնու՞մք եւ յօգուտ հասարակութեան
հրատարակեմք . ուստի կը խնդրեմ որ
բարեհաճիք Ձեր ազգօգուտ լրագրի
մէջ անկիւն մը շնորհէք :

Բարեկամ՝ Ա. Գ. Բարեկամ ընկերու-
թեան .

Անցեալ շաբթու փառսեան ԷՖԷՆՈՒ իւր
նախադրոյնը տուաւ այս ընկերութեան . եւ
այս շաբթու եւս հրատարակեմ եւ մեր կող-
ման իւր հաւատարմութիւնը . ուստի մեր
կողման խոնարհեցայ առանց իմ կարողու-
թիւնը չափելու : Գո՛ւ եմ գծող այսպէս հա-
մարտեալ տեսնելուս դեղեցիկ նպատակի
մը համար , եւ բարեբաղդ կը համարիմ ան-
ձըս . ու այն ատեն աւելի բարեբաղդ
պիտի համարիմ ինքզինքս , երբ գծեմ
բայցած տեսնեմ այս ընկերութեան մէջ . ու
երանի՝ թէ՛ իւր նպատակն ալ անխա-
ղաքաբար . նպատակն մը որ գեղեցիկ հիման
մը վրայ , այսինքն Ազգի բարոյակէս եւ
նիւթապէս օգնելու համար հաստատուած
է :

Ելլալով իմ նպատակը խախտել , ըն-
կերութիւնը վստահեալ լսել է . ուրեմն աշ-
խատեցէ՛ք մեր բուն իսկ նպատակին ծա-
ռայելու . դո՛ւք չ'ենեցիք տա՛ . դուք մի-
քակէք , յարգեցէ՛ք մեր առաջին նպատակը
որ շատ վեճ է . ու մեր խօսքը թէ՛ :

ԻՆՉՈՒՆ ՀԱՅՐ ԳՈՐԾԱՅ Զ'ԵՐԹԱՐ ,
ԹԷ՛ ԻՆՉՈՒՆ ՀԱՅՐ ԹԵՂՈՒՍՈՒՆ Է :

Որոնք կ'ըսեն թէ՛ այս Ազգը աղքատ է , ա-
նոր համար յատա՛ջ չ'երթար .
Որոնք , թէ՛ այս Ազգը սակաւաթիւ է , ա-
նոր համար յատա՛ջ չ'երթար .
Որոնք ալ՝ ցրուած է անոր համար թշուա-
ռ է . եւ շատեր ալ կ'ըսեն թէ՛ այս Ազգը տը-
գէտ է , անոր համար թշուառ է :

Եւ պիտի ըսեմ թէ՛ սխալ են ասոնք .
վստէ զի եթէ՛ աղքատ է ըսելը Հայը , պատ-
մութիւնը անոր հարուստ՝ եւ խիստ հա-
րուս ժամանակներն ալ ցոյց կ'ուտայ մեզ .
մասնաւոր որ ամեն ազգեր իրենց աղքա-
տըն ունին . ուրեմն մեր թշուառութեան
պատճառը աղքատութիւնը չէ՛ . եւ այնպէս
կարծեն ալ սխալ է :

Եթէ ստիպաւ իմ ենք ըսել , ժամա-
նակ մ'ալ այնչափ շատ էր որուն արի գին-
ւորներն եթէ՛ մէյմէկ քար նետին՝ բոլոր
մը կը ձենար , ու եթէ՛ մէյմէկ նետ նե-
տին՝ արեւուն լոյսը կը խափանէր . ուրեմն
սակաւաթիւ ըլլալն ալ Հայուն թշուառու-
թեան պատճառը չէ՛ :

Բայց եթէ՛ ըսելը թէ՛ այս Ազգը ցրուած
է , ու անոր համար թշուառ է , դարձեալ
կը սխալիմք . վստէ զի , ատիկայ Ազգին օ-
ղոտ է քան թէ՛ վստէ . ատիկայ աշխարհի
լուստեղեւոյ աղոյաց հետ յարաբերութիւն
ունենալ ըսել է . երբ մենք մեր ընդհանու-
րի շուրջ գիտեցք յարգել . եւ չէ՛ որ աշխար-
հի ամեն քաղաքականացեալ ազգեր իսկ ի-
րենց գաղթականութիւնն ունին . ուրեմն
այս ալ չէ Հայուն թշուառութեան պատ-
ճառը :

Իսկ եթէ՛ ըսելը թէ՛ Հայը տգէտ է՝ ու
անոր համար թշուառ է ու յետագիւմ , կը
մեղանչենք բարոյաճական . վստէ զի մեր
Ազգը՝ որ անխի գոհեր նուիրած է պա-
տարաւորութեան մէջ , որ հալածուած է թը-
նալիներէ խիստ շատ անգամ . որ իր թա-
գարաններն այրած ու կորուսած է . եւ այ-

սօր Ելիշէի , Ելիկի եւ Խորենացիի եւ այլ
ասոնց նման մատենագիրներ ունենալը իւր
տգէտ շըլլալը հաստատուելու չափ բաւ է .
որոնց ոգին եւ իմաստութիւնը իրենց դը-
րութեանց մէջ կը փայլին . եւ տակաւին ու
զիտէ ինչեր ունէինք ու կորուսեցինք . եւ չէ՛
որ ամեն ազգ ալ իւր տգէտն ունի . ու-
րեմն այս ալ չէ՛ : Հայուն թշուառութեան
ու յետագիւմութեան ոլ տճառը :

Ինչ է ուրեմն :
Միայն մէկ բան մ'է , Հայուն յետագի-
ւմութեան եւ թշուառութեան միակ պատ-
ճառը նախանձութիւնն է . այս՝ նախանձն
է որ իւր ընկերին փառքը ջնջելու կուզէ .
Հայը անոր համար թշուառացած է ու թը-
ռուտ է , որ իւր ընկերին փառքը իրը չը
համարի :

Բայց եթէ՛ ըսելը թէ՛ Հայը ամեն կող-
մերէ , ամեն ազգերէ յարձակու՞մ կը կրէր ,
եւ միշտ պատերազմի դրացած ըլլալուն հա-
մար թշուառացած . եւ աւելի մօտը պիտի
կանչեմ գծեմ եւ ցոյց տամ Պարսկաց ազգը
որ ամեն օր սչեւերուս առջեւ է . միթէ՛
նա թշնամի չունեցա՞ւ . նա պատերազմ չը-
տուա՞ւ . եւ կամ արեւապաշտ Պարսիկը մեզ-
մէ՛ աւելի՞ լուստեղեւոյ էր . մեզմէ՛ աւելի՞
հարուստ էր . մեզմէ՛ աւելի՞ գործէր . բաղ-
մամարդ էր , վերջապէս մեզմէ՛ աւելի՞ հոն-
ճարե՞ղ ազգ մ'էր , որ ցարդ իւր հայրենի-
քը պահած է , ու մենք մեր բոլոր ունեցա-
ծը կորուսեցինք , փրկեցինք մեր թագը , տա-
պալեցինք մեր գահը , ու մեր Հայրենի աշ-
խարհը նախանձու միջաբոյր սեղանին վը-
րայ գոհեցինք , աշխարհի վրայ նշանաւոր
աւերակ մ'ալ աւելցուեցա՞ւ . ցաւալի՞ վի-
ճակ . . . եւ ինչ պատճառ ունէինք այսչափ
թշուառ ըլլալու . նախանձն ի զատ ոչինչ
վստէ զի մենք մեր ընկերին փառքը վրայ
կը նախանձինք :

Ինչ պարմանալի բան . մինչդեռ Հայը
աշխարհի վրայ մեծ տեղ մ'էր բռնած ,
մինչդեռ Հայը կը պանծար իւր կայսերա-
կան հզօր իշխանութեամբ , ո՛ր էր Եւրո-
պան , որ այսօր առաջին տեղ մը բռնած է .
ինչ ցաւալի բան . ազգ մը իւր տկարու-
թեամբ կը յառաջանայ ու կը դորանայ ,
ազգ մ'ալ իւր զօրութեան մէջ կը տկարա-
նայ , ու բոլոր ունեցածը տուածելով կը նը-
ռուսի ու թշուառ կը լըլայ . ինչո՞ւ , վստէ
զի , տկարը իւր ընկերին փառքը իրը հա-
մարեց , եւ զօրաւորը իւր ընկերին փառք
նախանձեցաւ . ստուգեմք բաժնիս եւ քնն-
ենք թէ՛ ինչ ըրաւ մեր անցեալը , ու ինչ
կրէ՛ մեր ներկայն :

Մենք մեր անցելոյն մէջ ունեցանք Ու-
տաճիս նման հզօր թագաւոր մը , որուն
քաջութիւնը ամեն ազգաց յայտնի է . բայց
ինչ վստէն ունեցաւ նա . նա որ անհա-
մար զօրաց վրայ կ'իշխէր , զօրականի մը
ձեռք մեռաւ . Հայ զօրականի մը . եւ ան-
շուշտ նախանձն էր գինքը զրգուղը , անոր
փառքը վրայ նախանձողն էր զանի թեւ-
լադրոյն :

Իւստի Գ. ուսմամբ զարգացնելու ուզեց
իւր ժողովուրդը բոլոր իւր ուժը անոր ուր-
ուած էր . սակայն այն ալ չը կրցաւ իւր վե՛շ
նպատակին հասնիլ . վստէ զի նա ալ ունե-
ցաւ իւր նախանձութիւնը իր մտերիմներէն :

Վարդան , որ Հայուն կիսամեռ եղած
ստեն ուզեց ոգի տալ անոր , իւր կենքը
զրաւ դրաւ իւր ազգին սիրոյն . նետուե-
ցաւ արիարար թշնամոյն անխի բանա-
կաց վրայ ոչ այնչափ վստէն ունեցան նո-
քա . ինչ վարձք առին ազգէն . գաւաթ մը
թոյն . այո՛ , Հայն էր որ թունաւորեց իւր
հայրենեաց բարերարը . նոյն էր որ նախա-
նձեցաւ իւր հօրը փառքը վրայ . ցաւալի՞
վիճակ :

Ներսէսներն ունեցաւ ազգը . բարի եւ
քաջ կրներն , որոնք ի սէր ազգին շատ
անգամ ի բանտի արգիւնեցան , եւ շատ
անգամ աքսորուելու դատապարտուեցան
յանկարաւ . վերջապէս Հայն ունեցաւ իւր
արժանաւոր ճովիւներն իւր ընտիր պաշտ-
պաններն . բայց ինչ վստէն ունեցան նո-
քա . ինչ վարձք առին ազգէն . գաւաթ մը
թոյն . այո՛ , Հայն էր որ թունաւորեց իւր
հայրենեաց բարերարը . նոյն էր որ նախա-
նձեցաւ իւր հօրը փառքը վրայ . ցաւալի՞
վիճակ :

Գանը մեր վերջին անխիանութեան ժա-
մանակն , յորում Հայը իւր վերջին շունձը
իշած , եւ իւր նախնի փառքը մերկացած ,
զերութեան ներքեւ կը ծնուէր , աւելի
կարեւորութեան արժանի էր , քան նախա-
նձ . յորեւրոյ մ'ալ ունեցաւ , Հայաստա-
նը վերականգնելու տխրոյն մ'ալ ունեցաւ

Միտիմար մը , որ եթէ ոչ յաղթելու , գէթ
անձնատուր չըլլալու , գերի չըլլալու հա-
մար 400 կամ առ առաւելն 440 հոգեով
70000 կատաղի զօրաց գէ՛մ յարձակեցան ,
եւ իւր բնական աշխուժին ու հանճարով
յաղթեց թշնամոյն . եւ իւր քաջութեանն
սարսափած եւ 15000 զո՛ւ նուիրելով յու-
սահատ յետ դարձած ստեղն էր որ մի-
այն խօսքով մը յաղթեց Հայուն , զիտեա-
լով որ Հայը իւր ընկերին փառքը կը նա-
խանձի . ուստի ըսաւ «ով որ այդ քաջին
զուլիսը ինձ յանձնէ՛ մեր մէջն , նա Միտի-
թարայ պատուոյն պիտի հասնի» : Միտիթար
որ գիտէր Հայուն նախանձութեանը բնաւորու-
թիւնը , երկաթի հարուածէն չը վախցող
քաջը այս խօսքէն դուրաց , եւ յաղթուած
համարելով զՀայն , միտիայն իւր անձին ըս-
կըսաւ հակել առանց գիշերներն անգամ
նիդնելու , մինչեւ բնութիւնը տկարացնե-
լով զինքը սկսաւ նիդնել , նայն վայրկեանն
էր որ այն անվեշեր եւ հայրենասէր քաջին
գլուխը ուսերէն բաժնող անգութ ձեռք մը
երկեցաւ , անգութ Հայ . զարկաւ , եւ այն-
պիսի մարդու մը կենաց թելը կտրեց , որ
ազգին կենքէն էր անի , եւ այն օրէն մեր-
ջացաւ : Հայուն իշխանական կենքը , ու
զերութեան շղթայն առաւ իւր պարանոցը
նախանձութեան մատնիլ . ազգին կենքը ար-
ժող զուլիսը , իւր իւր փառքը միկ անպի-
տան զոհը , թաւրիթու իշխանին առջեւ
նետեց . որպէս զի իւր փառքն ընդունի .
բայց այս աստիճան անխառնութեան եւ նա-
խանձութեան իսկ սիրտը չը տանե-
լով , «այ՛ անխառն , դու որ այսպիսի հայ-
րենասէր քաջ մը կենաց չը ինչպեցիր այս-
պիսի գիւցազին մը կենաց՝ դաւաճանեալ եւ
զար , պէտք է դու ալ մեռնիս» ըսելով ,
զինքն ալ նոյն կերպով պատմեց . բայց Հայն
ինչ փաստեցաւ . չըլտայ մը , ժանգոտած
երկաթ մը միայն բոժին մնաց Հայուն . եւ
ո՛վ էր պատճառ . նախանձը . ահա՛ , ցաւա-
լի կորուստ :

Երբեք իմ երկայն խօսիլ չեմ ուզեր
մեր անցեալ թշուառութեանց վրայ . վստէ
զի կը գիտեմ , թէ՛ մեր ամենուս սիրտն ալ
յուզուեցաւ իմ սրտի հետ . եւ աւելի չը
վշտացնելու համար գծեմ դաւանք մեր
ներկայ վիճակը քննելու , եւ տեսնել թէ՛
մենք ինչ կրնանք :

(Ազգայնիս տխրամ)

Հետեւեալ յօդուածը՝ զոր Ս. Էլմի-
ածնայ Արշալուստեան Մայիսի
տետրակէն կը քաղեմք , մեր ընթեր-
ցողաց ծանր ուշադրութեանը արժա-
նի կը համարիմք . քանզի լիհա. տէր
Գեորգ Գ. սրբազնագոյն կաթողիկո-
սին ազգասիրական գլխաւոր տնօրի-
նութիւններէն մին կը համարուի :

ԳՈՅԻ ԿՈՒՍԱՊՈՐՈՆ ՀՈՒՆԵՐՈՒՄԱՅԻՆ

Արդէն յայտնի է որ ի 1836 թուա-
կէնին հաստատուելու կանոնադրու-
թեամբ՝ Ռուսաստանի Հայոց կուսա-
կրօն հոգեւորականաց գլխաւոր զին-
մահուան՝ եթէ չունենային կտակ , կը
մնային յօգուտ եւ ի ժառանգութիւն
ազգականացն , որով մեծ վնաս եւ զըր-
կանք կը կրէին թէ՛ մայր Աթոռս եւ
թէ՛ վանորայք :

Ո՞վ չգիտէր թէ՛ հոգեւորականաց
ունեցած բոլոր ստացուածքը գրեթէ
եկեղեցիէն եւ զայն կազմող ժողովուր-
դէն է . ո՞վ չգիտէր , զի ի հիւսնի ժո-
ղովուրդն համագումար լինելով թէ՛ զոր
ինչ նուիրեն վանականաց եւ բարձրաս-
տիճան եկեղեցականաց , մեծաւ մա-
սամբ առաւելած հաճոյ եւ ազգօգուտ
ձեռնարկութեանց կը գործածուին՝ եւ
ըստորում անորդիք՝ զինի մահուան
անշուշտ կը մնան յօգուտ վանորայի ,
որով ամեն կերպիւ վստահ եւ լի ջեր-
մեանգութեամբ կը մատուցանէին
իրենց հոգեւոր տուրքերը , Բայց մի
ժամանակէ հետէ մնալով ժառանգու-
թիւն ազգականացն , ոչ միայն հա-
գուցելոյ գոյքը՝ այլեւ երբեմն ի ժող-
ովուրդոց նուիրեալ արդիւնքներ որ վստէ
բարեպաշտական շինուածոյ , եւ կամ
յարդեանցն յանուն մար Աթոռոյս

քաղերկրյի նոցանէ, յիտ անակընկալ
կամ յանկարծաճա վախճանի նոցին՝
բստ զգործեան յիշեալ կանոնադրու-
թեանն՝ անկիրճ ազգականացն որս կը
լինէր յանկրտի, որք իբրտ օրինաւոր
ժառանգ-ք կըտընէին և ամեն միշոյ
կըհնարէին ի դատաստանատեղիս յա-
ղագս ի ձեռս բերելոյ զպիտոսիկ՝ իցաւ
արտի ամեն ճյաւրիտ աղգառէր եկե-
ղեցականաց և աշխարհականաց, հետե-
ւաբար ժողովուրդն օր քան զօր կը
սառնանայր, յառաւ տուրս կուսակրօմ
եկեղեկասկանայ :

Ուստի արդին Ս. Ռոմբին կաթուղիկու Տ. Տ. Գեորգ Գ. ղինի օծման ի Հայրապետութիւն ամենայն Հայոյ՝ տալով զանձն օրինակ, առաջարկեց Միաբանութեան մայր-վանուց, և նոքա մի ուխտ պայմանի ստորագրեցին յօժարութեամբ, որ հրատարակեալ է Աւագոստ ամսագրոյ Ս. ջրինի Մայիս ամսագրոյ մէջ, Եւ ապա կաթուղիկուսայ և ամենայն կուսակիւն եկեղեցականաց յետ վախճանի ի գործ գրութեանք երկու յօդուածները վիսեւրոյ աղագաւ առաջարկեց՝ և օգոստոսիառու կայսրն ամենայն Ռուսաց հաճեցաւ ընդունել սրբաղնագոյն Հայրապետի առաջարկութիւնը, և կայսերական հրովարտելու (ընդհա. թիւ օրինագրոյ) 4015 և 16 յօդուածներ վիսեւրոյն, զորոց օրինակն ահաւարկի կը հրատարակեմք ի տեղեկութիւն :

Յօդ. 1013: Զինի վախճանի Պատ-
րիարք Կաթողիկոսաց ամենայն Հա-
յոց, թեմակալ Առաջնորդաց եկեղեց-
ւոյ Հայոց և փոխանորդոց նոցա, ե-
թէ չունինքն նորա արարեալ զկտակ
յօգուտ աստուածահաճոյ շինութոյ,
գոյր նոցա համարին սեպհականու-
թիւն վանիցն Եջմիածնի. հակոդութիւն
ի վերայ այնպիսի գոյլոյ, յանձն լինի
Հոգեւոր տեսալ թեմանց :

Յօդ. 1016 : Գլխք մնացելք յետ
վարձանի վանահ. րց, մայրապետաց,
վանորէից Հայոց եւ առ հասարակ կու-
սակիւնն հոգեւորականութեան, միւսն
յօդուտ նոյն մենատոանի, որոյ ի կար-
գի միաբանութեան դըտանիդին նոքա,
եթէ իդէ նոցա արարեալ լիլտակ տւան-
դութիւն յօդուտ աստուածահաճոյ
յինուածոց : (Որպայցս)